

CONSTANȚA

APARE DUMINICA

20 Banî Numărul

Administrația strada Gărei No. 25.

Abonamentul Lei 10 pe an

Către abonați

Ziarul neapărând 3 Duminici de-a-rândul din cauze ce nu se puteau prevedea spre a se fi prevenit d-nii abonați, cum am făcut de atâtea ori, cerem scuzele noastre pentru nedumerirea ce am cauzat, făgăduind duple viitoarele 3 numere, ca să fim în bună regulă cu datoria ce avem.

Pentru că majoritatea abonaților noștri sunt Români ardeleni ai Dobrogei, cari trebuie să cunoască cum stau școlile din Brașov, cărora guvernul actual din București a încetat de 3 ani de a le mai plăti renta anuală cu care se întrețineau de la fondarea lor, fapt pentru care Eforia Școalelor a fost silită a intenta anul acesta, proces Statului Român, la tribunalul de Ilfov. Publicăm aci după ziarul Constituționalul, discursul ce d. T. L. Maiorescu a pronunțat în ședința de la 23 curent a Senatului României, unde d-l Maiorescu este membru, ales al Universității din București.

După ce vom vedea și răspunsul d-lui Prim-Ministru D. A. Sturdza, îl vom resuma, după care vom vedea dacă suprimarea rentei — a inșeși școalelor — s'a făcut din imposibilitate de a se face altmintrenea, sau numai din răutate; din cauză că Mitropolia din Sibiu n'a primit, după cum se susține de diare că cerea d-l Prim-Ministru D. Sturdza să schimbe personalul Eforiei școlare; căci pretinsa amenințare a ungarilor, că vor închide școlile dacă se mai servesc renta, nu pôte fi de cât un moft diplomatic, iscat târziu după suprimarea acelei rente.

Iată acel important discurs:

INTERPELAREA DOMNULUI MAIORESCU

(Ședința Senatului de Luni 23 Noembrie 1898).

Textul interpelării d-lui Maiorescu: „Am onoare a interpela pe d. Ministru-Prezident și pe d. Ministru de Culte și Instrucțiune publică asupra refuzului d-lor de a plăti Bisericii Sf. Nicolae și gimnasiului român din Brașov, anulata de 38 ani 500 lei prevăzută în două legi speciale ale Statului Român.”

Ședința Senatului se deschide de abia la 3 ore. Toate băncile Senatorilor sunt ocupate, sunt și mulți deputați. Tribunele pline de lume. În tribuna diplomatică e și d. Scupierscki (în ce calitate diplomatică?). În tribuna de alături d. Broke. Jos în fundul sălii d. A. Beldiman, ministrul de la Berlin. Ascuns îndărătul biroului prezidențial d. Biann. Pe banca ministerială toți miniștrii, afară de d. Pullade. Lingă Primul-Ministru prefectul de poștă, d. Caton Lecca.

Președintele Senatului, d. N. Gane, dă cuvântul d-lui Maiorescu, care își desvoltă interpelarea astfel:

D. Titu Maiorescu. D-lor Senatori, cea din urmă ședință a onor. Senat, în sesiunea prelungită, a fost la 15 Maiu al acestui an.

În acea ultimă ședință s'a desvoltat interpelarea d-lui senator Brabețeanu, despre școlile române din Brașov, și după întimpinarea d-sale asupra răspunsului d-lui ministru-președinte, s'a cerut cuvântul de mai mulți colegi ai noștri. Am cerut și eu cuvântul în urma declarării d-lui ministru-președinte, că bisericii Sf. Nicolae din Brașov și școlilor române de acolo, d-sa în amândouă ministerele d-sale, nu le-a dat nici un ban. Însă discuțiunea mai departe asupra acestor cuvinte a fost năbușită în acest Onor. Senat. Un domn membru al biroului, de la secretariat, onor. d-nu Vișoreanu, a spus că îndată ce răspunde interpelatorului, discuțiunea trebuie să fie închisă lăcă votează Senatul închiderea, fără ca să se mai dea cuvântul, cum se dă la toate ererile de închidere de discuțiune, unuia patru și unuia contra închiderii atunci, și vă țesc aci procesul-verbal publicat în *Monitr*, am zis că: „Cer cuvântul în sesiune de regulement, și tot de o dată în contra închiderii discuțiunii”. Nici acest cuvânt n'ami s'a dat.

Și după părerea mea, printr'o neliberală interpretare a regulamentului, în acest onor. Senat, cu o majoritate liberală, s'a închis discuțiunea cu o brutală votare, iar nu cu consultare. Așa s'a hotărât.

Însă, d-lor Senatori, sunt cestiuni cari nu se pot înabuși cu interpretare de regulament a onor. nostru secretar Vișoreanu. Și precum vedeți, la prima ședință după deschiderea Senatului în sesiunea ordinară, în chiar ziua în care a fost constituit, și s'a putut anunța o interpelare, am fost dator să anunț interpelarea de față.

Astfel voiu relua sesiunea de acolo, de unde a fost lăsată la 15 Maiu, și când după părerea mea, era bine să se continue și să se sfârșească tot atunci.

Era bine să se continue și să se sfârșească tot atunci, fiindcă poate ar fi fost mai puțin înăspriță de atunci încoace. Poate d. ministru-președinte, dacă ar fi auzit și o altă părere, umila mea părere, părerea unui om, care din întâmplare s'a ocupat de cestiunea Bisericii și școalelor din Brașov în mai multe amănunte și care nu este dintre oratorii violenți, și care, în ori-ce cas, în asemenea cestiuni, nici n'am făcut vre-odată, nici n'as fi făcut atunci, nici nu voiu face acum, cestiune de partid politic.

Poate, zic, ne lămuream reciproc din această desbatere și puteam înlătura un fel de agravare a situațiunii.

Cea-ce pentru mine acum după această întârziere, face cestiunea mai grea, este un alt fapt de natură nepolitică: răspunsul d-lui ministru-președinte din ședința de la 15 Mai că nu dă nici un ban școalelor, fără nici-o perspectivă de îmbunătățire, a îndemnat autoritatea competentă reprezentantă a bisericii Sf. Nicolae și gimnasiului din Brașov ca să mă însăreineze pe mine, și prin mine pe d-nii Lascăr și Disescu, ca împreună să intentăm proces ministerului cultelor și instrucțiunii publice pentru plata alocațiunii budgetare legale, firește cu procură în regulă.

D-lor, aceasta ar putea să'mi îngreueze oare-cum situațiunea parlamentară. Dar nu o va face, fiindcă eu nu găsesc cuviincios ca să se amestece în discuțiunea Parlamentului, cestiunea unui proces pendent, și prin urmare, de acest proces pendent, voiu face cu desăvârșire abstracțiune.

Voiu vorbi de obiectul interpelării, parcă ași fi vorbit la 15 Maiu, când nu era încă idee de un asemenea proces, afară numai

dacă, în răspunsul ce ar bine-voi să-mi dea vre-unul din reprezentanții guvernului, Guvernul va intra însuși în ceaștină de proces. Atunci va rămănea, la întâmpinare, să examinez, până unde mă poate deslega o asemenea provocare de regula bunei cuviințe de a nu amesteca în discuțiunea parlamentului procese pendinte la tribunal.

E dar o discuție politică, de legalitate, curat politică, pe care o aduc înaintea dv. Din acest punct de vedere îmi cer voie să vă dau următoarele deslușiri asupra obligației legale a guvernului, de a fi plătit deja și de a plăti în viitor rēnta înscrisă în buget pentru biserica Sf. Nicolae și gimnasiul român din Brașov.

D-lor, să nu vă pară rău de acele cite-va minute ce vi le voi răpi cu explicarea cauzet: 'mi-a părut din câte-va incidente, de unul din ele voi vorbi anume în decursul interpelării, că această cauză nu e așa de cunoscută pe cât ar trebui să fie și va fi bine să fim cu toții lămurii în privința ei.

D-lor, pentru mine cunoașterea raporturilor financiare între ministerul nostru de culte și biserica Sfințului Nicolae din Brașov datează de la cele ce 'mi-a arătat repositul meu tată și de la cele ce am găsit documentate în scriptele rămase după moartea lui. Sunt cu atât mai mișcat și mulțumit de a putea începe explicarea mea cu o scrisoare a lui, cu cât această scrisoare datează din Iulie 1860, este un act privat, făcut fără nici-o privire la vre-o greutate politică, juridică ori de alt-fel; și cu cât este mai incidentală și întâmplătoare scrisoarea, cu atât este mai de *bona fide*, mai caracteristică pentru tot începutul chestiei de astăzi. Este o scrisoare adresată lui Vasile Boerescu, pe atunci directorul Eforiei școalelor din București, al căror director în anul următor a fost însuși tatăl meu. Iată ce scria Ioan Maiorescu: „Domnule Boerescu, știți bine că eu în virtute a două hrisoave date de doi domni „ai Moldovei, bisericii Sf. Nicolae din Brașov, și în urma unei adrese a reprezentanților comunei române de acolo, am tratat „rugăciune Brașovenilor pe cale oficială, către Ministerul de aici, care însă găsi de „cuvință a o recomanda Ministerului din „Iași. Aud că Camera Moldovei ar fi votat „o subvențiune pentru biserica și gimnaziu „român din Brașov. Te rog, bine-voește a-mi „însemna în două rânduri, dacă în adevăr „s'a făcut ceva pentru frații noștri.”

Al D-tale supus

12 Iulie 1860.

I. Maiorescu

Și am scrisoarea încă, fiind-că pe chiar acea scrisoare a însemnat Boerescu răspunsul, și am ast-fel și răspunsul lui V. Boerescu.

«Domnul meu, răspunde Boerescu, „cu adevăr Camera de la Iași a votat 500 galbeni pentru școala din Brașov. Poate să se facă și aici tot așa cu ocaziunea discuțiunii bugetare”.

Amicul d-tale

B. Boerescu

D-le ministru președinte, în vremurile din urmă s'a vițiat așa de tare atmosfera morală a acestei țări, fie cum ziceți d-v. din cauza disidenților, fie cum zic disiden-

ții din cauza d-v. fie cum credem noi opozanții din amândouă cauzele, în cât te sfiiești să mai produci un act în mod convenabil. Câtă vreme era felul cinstit al acestei țări, era destul să aduc o așa scrisoare veche ca să fie bine adusă înaintea tuturor. Dar de când a'ți turburat atmosfera țerei cu atâtea false acușiri de fals, sunt silit să documentez acest act că este adevărat. Din întâmplare și din norocire, între scrisorile rămase de la tatăl meu am găsit și scrisori ale d-v., domnule ministru președinte actual, scrisori de la 1858 când lucrați d-v. în comitetul național din Iași. Una din aceste scrisori este un răspuns, pe cât se vede, la o scrisoare a tatălui meu către d-voastră. Va să zică, d. D. Sturdza a fost la 1858 în corespondență cu tatăl meu, și fiind-că scrisoarea adresată lui Vasile Boerescu este numai cu 2 ani mai târziu adevă de la 1860, va recunoaște, sper, și iscălitura și scrierea, și va fi dar constat, că este adevărată scrisoarea ce v'am citit.

Pe lângă aceasta, sunt mulți, cari cunosc scrierea și subscrierea lui Vasile Boerescu, care se află pe aceiași scrisoare. Va să zică este o scrisoare adevărată.

Ce zice această scrisoare? Primul cuvint al scrisorii este că *in virtutea a două hrisoave date de Domnii Moldovei*, biserica sf. Nicolae și școalele din Brașov vin și cer alocațiune bugetară. Din capul locului nu este vorba de favoare, ci este vorba de un drept rezultând din 2 hrisoave domnești.

— În adevăr, din arhiva foarte veche a Bisericii Sf. Nicolae din Brașov, care nici nu era încă inventariată—și nu se simțise pe atunci necesitatea de a se face inventariul exact al acestei arhive, precum s'a simțit mai pe urmă—din o primă și fugitivă privire s'a văzut că sunt acele hrisoave vechi de la domnii Moldovei. Mai pe urmă, când s'a regulat toată arhiva lor, s'a constatat că pe lângă acele 2 hrisoave mai sunt și multe altele documente vechi și autentice de diferite spețe, dar toate dovedind drepturi dobândite aici în țară.

Acele 2 hrisoave la cari se referă scrisoarea tatălui meu, sunt probabil hrisovul lui Aron-Vodă al Moldovei din 1594, pe care l are biserica în original, care da preoților bisericii Sf. Nicolae din Scheiș Brașov un ajtor de 12000 aspri pe an și un alt hrisov al lui Mihail Racoviță, voevod al Moldovei de la 1731, prin care pe lângă că scutește oile și vitele preoților bisericii Sf. Nicolae din Brașov, dar scutește și de vană vnrurile din vilele bisericii din Moldova; prima urmă de proprietate imobiliară a acelei Biserici în Moldova.

Din alt hrisov se vede că și în Valachia biserica Sf. Nicolae avea aceiași subvenționarea în apri; dar avea și moșii Budiștenii «cu câmp, pădure, vie și apă și vad de moară la Cotroceni». Actul e de la 1748. Și mai e în arhiva lor, a bisericii Sf. Nicolae, un act de la 1782, vrea să zică după trecere de 3 ani, cu numirea unui Ion Christeu ca vechil la moșia Budiștenii. Vrea să zică ei administrau moșia aceasta în toată regula.

Și mai au între altele, ca ultim act, o încheiere a Divanului țerei românești, de la 1790, care întărind hrisoavele bisericii din Scheiș, spune că să se păzească privilegiile pogoanelor lor în vil din Scaeniș pe valea Grecii.

Vă citez aceste câte-va acte, numai pentru ca să vedeți că acea vorbire din scrisoarea incidentală era în adevăr documentată; și că dar începutul chestiei e un început de reclamare de un drept din vechime.

Firește, d-lor Senatori, reclamare de un drept din vechime cu gând frățesc, în spirit de pace și dragoste.

Cine se gândea în acele vremuri la reclamare de ceartă, la reclamare de proces, la reclamare contestată de cine-va?

Găsiseră oamenii aceștia documente de drepturi vechi din țară și se adresau cu inima caldă de români, la conaționalii lor, ca să le spue: Vot care, secularisând chiar mănăstirile grecești, le-a'ți oferit o despăgubire în bani, când vedeți că și biserica noastră a avut moșii în țara aceasta, și privilegiu, și scutiri, dați-ne un equivalent pentru acestea, căci avem o școală de întreținut.

Ast-fel s'a născut prima alocațiune bugetară în bugetul Moldovei la 1860. Cum știți, pe atunci erau Camerele și Ministerele încă separate în Moldova și în Valachia.

Dar, după cum spunea Boerescu, era să se înscrie și în Valachia o sumă pentru biserica și școala din Brașov, și în adevăr s'a înscris chiar pe anul 1861.

Nu am găsit aici în arhiva bugetul pe 1861, dar se dovedește că s'a înscris, căci am, tot din prescripțiile repositului meu tată, o adresă, către el de la 30 Martie 1861 din anul următor, iscălită de „Eforii școalelor române răsăritene din Brașov”, și anume: Ion Popazu, protopop, unchiul meu, mai pe urmă Episcop la Caransebeș, acela care a fost ales Mitropolit la moartea lui Șaguna, dar nu a fost confirmat de guvernul Ungar, tot odată acela, care a stărut mai mult pentru eficarea gimnasiului român; mai sunt iscăliți Damian Dateu, Șerban Popovici Barcian, Nicolae Voinescu și I. G. Ioan.

Iată ce zice adresa:

„Prea onoratului domn Ioan Maiorescu „Directorul Eforiei Instrucțiunii Publice, „București.

„Prea onorate Domnule,

„Din adresa înaltului ministru al cultelor „și instrucțiunii publice al țerei românești „adato 15 Martie 1861 No. 3388 pe care „avurâți bunătatea a ne-o comunica prin o „norată d-voastră adresă adato 17 Martie „861 No. 139 vēzurăm cu o rară mângiere „sufletească că înalta Cameră legislativă a „principatului României, mișcată de simț „național, bine-voi a vota pentru susținerea „gimnaziului alipit bisericii Sf. Nicolae din „Brașov subvențiunea anuală de 15.750 lei „după cursul monedelor din țara rom.

Prea onorate Dommule,

„Din hârtiile prea Onorat Domniet-Voastru, ce avurâți bunătate a ni le comunica, ne-am convins pe deplin, că D-voastră n'ăți cruțat nici o osteneală și n'ăți întrebuintat toate mediile posibile întru sprijinirea școalei noastre, ce se legăna pe marginele căderii, spre înlăturarea acelei rușini nemai auzite ce cu căderea ei ar fi trebuit să sufere întreaga noastră națiune“ etc. etc.

Așa cugetau oamenii aceștia și simțeau acolo la 1861 asupra pericolului ce amenința existența școalelor române din Brașov; la 61, când nu era încă dualismul Austro-Maghiar stabilit, la 61 pe vremea încă a guvernului centralisator, cum se zicea în Austria, unde Transilvania era mare principat deosebit, recunoscut între grupările acelui stat, neconfundat în Ungaria atunci când națiunea română și limba română ca atare erau *pari passu* recunoscute ca națiune și ca limbă în poliglota Austrie, când la ministerul Justiției din Viena era anume un birou pentru legiferarea în limba română; chiar pe atunci, când era lupta mai îmblânzită în contra Sașilor și în contra Ungurilor, sau mai bine era o concurență de cultură: chiar pe atunci era considerată o slăbire a școalelor române ca o rușine națională. Și vedeți, că acei oameni nu știa cum să mulțumească acelor, cari le veneau în ajutor!

Așa s'a urmat atunci de la început și așa s'a urmat și după ce s'a făcut în România unirea de fapt la 1862, în Ianuarie.

În primul buget colectiv, care s'a făcut pentru vechea Moldovă și vechea țară Românească împreunate, acea subvenție tot așa este trecută. Vă prezint aici bugetul pe 1863, când era ministru de Culte generalul Tell; găsiți la cap. 9, art. 6, sumele adunate de la cele două țări: „Subvențiune anuală la biserica Sf. Nicolae din Brașov (lei vechi) 36.400.“ În bugetul pe 1865, când era ministru de Culte d. N. Cretulescu, vedeți asemenea la cap. XVII, No. 6 „Subvențiune anuală gimnaziului și bisericii Sf. Nicolae din Brașov 36.400“.

După venirea Principelui Carol, primul buget de sub El, pe anul 1867, când era ministru de Culte Ioan Strat, găsiți la capitolul VIII, art. 540, aceeași cifră de 36.400 lei ca „subvențiune a gimnaziului și Bisericii Sf. Nicolae din Brașov“.

Acum d-lor la 1867, se făcuse în imperiul vecin așa numitul dualism; deja în Februarie 1867 se și numise primul-minister deosebit în Ungaria, sub contele Andrassy, iar pe la sfârșitul lui 1868 se promulgară definitiv toate actele de Stat relative la acest dualism, cu înglobarea Transilvaniei întregi în Ungaria.

Tocmai în acest an 1868, fie din simțământul că de acum înainte școalele vor avea un rol și mai însemnat în susținerea legală a intereselor legitime ale naționalităților în noul Regat ungar, fie din trebuințele crescînde ale gimnaziului român din Brașov, Biserica Sf. Nicolae revine din nou cu cererea unei mai bune evaluări a drepturilor ce le avea de mai înainte în Româ-

nia; firește, după cum vă spuneam provocarea la proprietățile vechi din țările Românești se făcea prietenește, și nici unul din miniștrii de pe atunci, cari aveau să se ocupe de această chestiune, nu tăgăduia acest drept al Bisericii.

Și astfel, pe vremea aceea, vedeți de odată — era la guvern un minister liberal (până acum ministrul ce vi i-am citat, erau conservatori), — era ministerul Generalului Nicolae Goleșcu, cu Ioan Brătianu la finanțe, iar la culte cu Dimitrie Gusti, scuzăți, dacă vă amintesc că la justiție și ad interim la interne era d. Anton Arion — tocmai atunci, la 1868, vine ministrul cultelor Gusti și face să se voteze (se votează în *unanimitate* și fără discuție) următoarea lege:

„Se acordă Eforiei școalelor centrale române din Brașov, subvențiune anuală de „lei noi“ (se promulgase în Aprilie 1868 „legea care înlocuia lei vechi cu franci) 23.500. Această cifră se va trece în bugetul Ministerului Instrucțiunii publice și al Cultelor“.

Legea e promulgată în «Monitorul Oficial» No. 165 de la 20 Iulie 1868.

De acum înainte vedeți în bugetele noastre, și mai întâiu în cel alcătuit pe anul 1869 de însuși răposatul Dimitrie Gusti, această alocațiune fixată, trecută cu mențiunea expresă „lege specială“, iar nu ca o țifră variabilă, care să se poată înscrie sau șterge la fie-care votare de buget.

Aici aiet un exemplar oficial al acestui buget pe 1869 și vă arăt la pag. 6, art. „XXVII: «subvențiune idem școalelor române din Brașov, după legea specială... 23.500».

D-lor, așa cum s'a votat legea la 1868 fără discuțiune, în unanimitate, evident că nici nu a fost vre-un studiu juridic, vre-o transacțiune desbătută de amândouă părțile, vre-o preocupare anume, dacă școala, dacă Biserica, dacă drept vechiu sau nu; subvențiunea aceasta, care înainte se trecea numai în buget într'o țifră mai mică sub rubrica „Biserica și școala“, este acum urcată *ex aequo et bono* la două, la țifra de 2.000 galbeni, sub titlul: „subvențiune“.

Firește, subvențiune s'a numit, dar era întemeiată pe o obligațiune. Noi nici nu avem alt termen bugetar, fie că ar fi fost o grație, fie că era un drept. Noi nu cunoaștem în buget alt termen, de e. redevanță.

Ast-fel alocațiunea de 23.500 lei noi continuă cu mențiunea expresă de lege specială a fi trecută în fie-care buget al țării.

În anul 1871, sub-ministrul conservator Lascar Catargiu, ministru de culte este generalul Tell, vede aici în exemplarul oficial al bugetului la pag. 10 art. 34: «idem „școalelor române din Brașov, după legea specială 23.500». Dar mai găsiți tot aici, la art. 53 al aceluiași buget, o nouă sporire a alocațiunii bugetare „idem gimnaziului și bisericii Sf. Nicolae din Brașov 13.481“.

După ce în Ungaria se aplicase dualismul, se făcuse constituirea Bisericii auto-

nome greco-orientale Române din Ungaria și Transilvania, după un statut organic, alcătuit de Mitropolitul Săgăua, și întărit la 16 (28) Maiu 1869 de Impăratul Francisc Iosef I, după acest statut școalele române din Transilvania, fiind școale confessionale, sunt puse sub ocrotirea Bisericii.

Însă de acum înainte guvernul maghiar începe a cere, sub formă de înabunătățiri pentru instrucțiune, din ce în ce mai mult școalelor române din Ungaria și Transilvania, în deosebi și gimnaziul din Brașov (și era în dreptul său să o facă statul maghiar), cere cabinete de fizică și chimie, fonduri de pensii, sporire de salarii etc. Această sfortare financiară a instituțiilor școlare în curând a trecut peste mijloacele lor pecuniare. Avea Biserica Sf. Nicolae din Brașov ceva, are și azi două moșii în țara românească, Meteleu și Suditu din județul Buzău, da biserica tot ce putea pentru gimnaziul și școlile dependente de ea. Dar ușor se depășea limita pentru oamenii săraci de acolo, fiind fără subvențiune de la statul maghiar, pe care nu o primeau și nu o primesc (și pe ei îi privește pentru ce nu o primesc).

Atunci întrebarea devine iarăși acută, și ei ne zic din nou: este un drept al nostru pe care l'am avut dincolo în România ca stăpânire imobiliară și ca imunități, care valora mult; ați fost foarte buni pentru noi conaționali voștri, la prima cerere ați inseris 1000 galbeni, apoi 2000 galbeni, ați mai inseris 13.481 lei, dar cel puțin pe această alocațiune bugetară trebuie să putem conta cu siguranță și ar trebui să avem și mai mult. Nu este de ocam-dată vorba a face transacțiuni sub formă legală, nu există veri un diferend, ci tot *ex aequo et bono*, o înțelegere, și așa stând lucrurile, după ce la 1871 sub ministrul Lascar Catargi vedeți adăogată numai ca o nouă inscripție bugetară suma de 13.500 lei, vine din inițiativa parlamentară a camerei conservatoare de atunci o propunere subscrisă, între alții, de d-nu general Manu și de mine ca deputați (mai erau subscriși Kogălniceanu, Vernescu, Vladimir Ghica, A. Balș), ca să fixeze prin o *a doua lege* un mic plus de alocațiune bugetară, în favoarea Bisericii Sf. Nicolae și gimnaziului român din Brașov, în țifră de 15.000 lei noi pe an.

Acest proiect de lege trece prin camera, din inițiativa parlamentară de și Generalul Tell, nu se prea ostenea să îl treacă dar ne osteneam noi. Și ține de pe la 1872, vre'o 2 ani, până vine în Senat. Atunci se întâmplă să fiu eu ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice în ministerul prezitat de d-l Lascar Catargi. Acum firește, proiectul eșit din inițiativa parlamentară, la care eram și eu iscalit înaintează spre votare în Senat. Dar pe când la 1868, cum v'am spus sub ministrul Gusti, pentru legea de lei 23.500, nu a fost nici o obiecțiune în parlament și pe când și pentru noua lege de 15.000 lei, s'a împiedat în camera conservatoare ori-ce obiecțiune a opoziției liberale, mulțumită mai ales energicei stăruințe a lui Kogălniceanu, în Senat opozițiunea de la

1875 este mai dificilă. În cuvântul în numele ei răposatul Deșliu, când vine noul proiect de lege în discuțiunea Senatului, (și acum sunt fericit și îi bine cuvântez memoria aceluia Deșliu, de și atunci mă mira foarte mult acest fel de contestare), și atacă proiectul cu violență în ședința Senatului de la 6 Martie 1875. Răposatul Deșliu, vorbește și de pericolele Ungurești, citește gazete ungurești, care nu ar vedea cu ochi bună ce facem noi pentru Românii de dincolo. Și atunci eată răspunsul ce l-a dat Guvernul nostru prin organul meu ca ministru al Cultelor, în privința interpretării sensului acestei legi.

„D-lor senatori, biserica Sf. Nicolae, din Brașov, o vedem tot-d'acuma subvenționată în budgetul României de când s'a început a se face budget la noi, și tot de odată se mai prevede în budget o sumă și pentru gimnaziul din Brașov. V-ași ruga mai întâi, d-lor, să nu confundată, această sumă ce vi se cere prin proiectul ce este astăzi în discuțiune cu suma ce este deja prin o altă lege înscrisă în budget pentru gimnaziul din Brașov, suma de 23.500 lei. Căci Biserica Sf. Nicolae, avea o moșie în România, și o parte din ea era afectată pentru întreținerea unei mănăstiri, și altă parte pentru biserica sau școala din Brașov.

„I. Deșliu. Cum se numește moșia aceea?
„Ministrul cultelor și instrucțiunii publice. Nu mi aduc aminte numele moșiei, și m'ași fi pregătit de aceasta, dacă ași fi știut că onor. d-l Deșliu, cu ocazia unei legi ce se discută, cere detașări asupra altei legi ce e de mult votată. Imi va face însă onoarea onor. d. Deșliu, a nu se îndoi un moment de ceea ce îi spun, până la proba contrară.

Moșia v'am citat-o astăzi exact, era Budiștenii, dar mai erau și de la Pitești și Topolovenii și altele, după acte ce le are Biserica Sf. Nicolae din Brașov, în toată regula. „Afirm, dar că între altele și din motivul relațiilor pecuniare ce deriva de la o moșie pretinsă de Biserica Sf. Nicolae din Brașov, și situată în România Camera Română de mult timp s'a văzut datoare a inseria o sumă pentru gimnaziul și Biserica Sf. Nicolae, din Brașov, și s'a regulat prin urmare a se prevedea în budgetul fie-cărui an două mii galbeni. Căci altă subvențiune ce s'a prevădută iarăși în budgetul țării pentru gimnaziul Sf. Nicolae din Brașov, a fost dată tot din aceste motive, însă adese ori variabilă; a fost și 13.000 lei și 10.000 lei, în budgetul pe 74 s'a prevădută 15.000 și această cifră s'a menținut și în budgetul pe 75 și 76.

D-lor senatori, între alte motive era dar *obligațiunea civilă*. Mai era un alt motiv, era cestiunea de cultură. Iată ce zice ministrul Cultelor tot atunci:

„Viu la cele zise despre unele foi streine și mai cu seamă de foile ungare. Le-am citit și eu; „dar dați-mi voie a vă spune, cum guvernul este convins că nu este cea mai mică umbră de politică în acest proiect de lege. Sunt lucruri elementare de

„cultură, de instrucțiune și de artă, în privința cărora din fericire se pot întâlni toate statele și toate popoarele fără altă gelozie de cât gelozia de a se întrece unele pe altele în lupta pacnică a civilizațiunii.”

Atunci când s'a zis aceste cuvinte, când această lege se justifica întru ea obligațiune și al doilea ca subvențiune culturală, nu exista încă în Ungaria nici o dispozițiune care să oprească subvențiunile benevole de la Statele streine. Pe urmă, după ce s'a votat legea aiei, a venit, nu o lege încă, ci deocamdată o dispozițiune administrativă ungară, prin care se oprește primirea subvențiilor de la Statele streine și la 1883 a venit o lege formală, prin care se oprește instituțiilor lor de cultură din Ungaria ori-cari ar fi, Biserici, școli, etc., subvențiunile de la Statele streine, subvențiuni de grație, subvențiuni de favoare. Însă plata unei *creanțe*, aceasta nu a trecut prin mintea guvernului, vre-unui Stat constituit să oprească la alt Stat.

Și înțelegeți bine, d-lor Senatori, că dacă noi, în lipsă de un cuvânt anume, înscrim în Budgetul Statului nostru alocațiunea bugetară pentru Biserici și școlile din Brașov sub titlu „Subvențiune” — căci ce era să zicem? e necunoscut cuvântul redevență, și nu puteam inventa alte neologisme — din momentul în care *interpretarea autentică și oficială* s'a făcut în Senat la legea din 1875, că adică aceste sume sunt *renta obligatoare* în locul moșiiilor ce știu că le-au avut Biserica Sf. Nicolae aici în țară și că i s'au luat *sanovnic*: din acest moment înțelegeți că explicarea adevărată stabilită prin această scrisoare din 1860 pe care v'am citit-o de la tatăl meu, susținută și la 1875 aici în Senat, înainte de a fi existat vre-o dispozițiune sau o lege ungară, care să oprească subvențiunile, prin urmare fără nici o posibilitate de a se interpreta acum ceva inventat ad-hoc. Din acest moment este cert și incontestabil, că ceea ce a dat și trebuie să dea Statul Român Bisericii Sf. Nicolae din Brașov și școlilor dependente de ea, este o clară și adevărată obligație, și prin urmare nu putea și nu poate să cadă sub acea dispozițiune administrativă de la 1875 a guvernului ungar sau sub acea lege la 1883 a aceluiași guvern, care oprește subvențiunile de grație, de milă, de buna-voiață de la statele streine.

De aceea să vă și explicați un lucru: Când s'a votat la 1875 acea lege pentru sporul de 15.000 lei de Senatul conservator, precum se votase și de Camera conservatoare, s'a trecut în budgetul alcătuit atunci de mine însumi ca ministru, pe anul 1876 față fără nici o ascundere, în perfectă bună-cuviință internațională, amândouă alocațiunile astfel (vi le citesc aici din exemplarul oficial al budgetului pe 1876, pag. 6 și 7): «art. 30, litera i). Idem școlilor române din Brașov (legea specială) 23500 lei.

„Art. 41, litera L) gimnaziului și Bisericii Sf. Nicolae din Brașov (lege specială) 15.000 lei.»

Iată scrisoarea celor două legi speciale a căror alocațiune anuală însumeașă împreună 38.500 lei.

Să vă explicați tot așa, d-lor, cum de la 1875 și mai întâi în timpul ministerului meu nu am aflat un cuvânt despre vre-o dificultate sau obiecțiune din partea guvernului austro-maghiar în această privință.

De la 1877 până la 1888 sub ministerul Ion Brătianu, și de atunci încolo (afară de acum trei ani sub toate ministerele: liberal, junimist, concentrat, conservator și chiar în ultimul minister liberal-disident Aurelian s'a plătit această alocațiune bugetară fără nici-o greutate. Nu știu, dacă d. ministru președinte actual, în timpul ministerului d-sale de culte sub ministerul Brătianu 1885—1 Martie 1888, a avut vre-o greutate cu această alocațiune bugetară, dar știu, că și d-sa a plătit-o atunci.

Cât am fost noi earăși în guvern de la 1888 încolo știu că n'a fost nici-o greutate și am plătit tot-d'acuma; și nici nu putea fi vre-o greutate de a se plăti o inscripțiune în virtutea a două legi, la originea cărora stă în mod privat scrisoarea hotărâtoare de la 1860 ce v'am citit-o cu cele două hrisoave și la explicarea cărora autentică și oficială din Senat, stă cuvântul ministrului cultelor de la 1875, că este obligațiune, și nu favoare cea ce plătim.

De aceea, d-lor vă spuneam de la început că este bine să ne explicăm odată. Știu că d-l Sturdza este unul din cunoșcătorii istoriei noastre.

Știu că d-sa este unul din aceia care adună date și acte și nu vorbește așa în necunoștință de cauză. De aceea am fost foarte mirat, când l-am vădut pe d-sa, insistând și discutând aici în Senat, cum de d-l Lascar a declarat pe față, că a plătit acea alocațiune bugetară, cum de d-l Tache Ionescu a mărturisit și d-sa că a plătit acea alocațiune bugetară.

Am fost foarte mirat, zic, să văd pe d. Sturdza, având aerul de a se bucura că s'au prins d-nii Lascar și Ionescu, fiind-că au făcut asemenea mărturisiri. Dați-mi voie să «mă prind» și eu. Și eu vă mărturisesc că am plătit tot-d'acuma acea alocațiune bugetară și dați-mi voie să mai mărturisesc că mi-ar fi rușine să nu o fi plătit vre-o dată și m'aș crede delictos, și nu numai politicește criminal dar și penal în sensul legii de răspundere ministerială, când n'aș fi executat o lege votată a Statului meu, (aplaus). și aș vrea să văd guvernul străin, care ar veni să zică unui ministru român: nu execută legile țării tale, aceasta aș vrea să o văd.

Legea țării mele trebuie să o păzesc, eu, ministru român sau simplu cetățean român. Ah! sunt legi grave, trecute din atmosfera posibilității; atunci trebuie modificate tot pe cale legală. Dar până când sunt legi, trebuie să le execuți. Și dacă ași fi ată-și ministru de culte; ași plăti-o imediat, fiind-că știu că nu poate să fie greutate internațională din această executare de lege. *Ea o știu această*, și cine și a creat o greutate internațională, și-a creat-o prin *altă atitudine greșită*, dar nu prin budgetul țării legal alcătuit.

Dar cum voiți d-lor să se tăgăduiască de vre-un ministru sau fost ministru al țării această

alocație? Dar nu e înscrisă în bugetul țării? Dar nu stă bugetul în *Monitor*? Dar nu este publicată în *Monitorul Oficial* și legea specială de la 1868 și votarea legii de la 1875 pentru biserica Sf. Nicolae din Brașov, și când aceste acte și debateri sunt publicate în *Monitor*, se poate ascunde unui ministru setrin că se dă această alocațiune Bisericii și școalelor din Brașov?

D-lor, este curioasă această necunoștință de cauză, și mai ales este curioasă schimbarea de atmosferă în această privință între timpul de astăzi, când d. Sturdza este la guvern, și în timpul de acum de-abia 4 ani, când era d. Sturda în opoziție.

Vedeți, suntem la 1898, și când vă vorbesc acum de această chestiune, fără îndoială mă ascultați, ved că mă ascultați chiar cu bună-voință, fiindcă acea chestie a școlilor, interesă pe tot românul dar mă ascultați—nu știu de ce 'mă face impresiunea—cu un fel de descurajare, în deosebire cu cea ce era mai înainte.

Mai înainte, acum patru ani, pe tema acestei chestiuni a alocațiunii bugetare a Bisericii și a școalelor din Brașov ce se scria în organele dv. liberale?

Era vremea, când d. Dimitrie Sturdza în opoziție acuza ministerul conservator, că este nemernic, pentru că nu intervine în statul ungar. În acea vreme tocmai la 8 Octombrie 1894, cam pe vremea discursului, de la Orfeu, găsesc în *Voința Națională*, iscălită de «un bătrân» liberal următoarea notiță asupra chestiunii noastre: „Tot atunci, la începutul constituționalismului românesc, s'a întâmplat și alt fapt. Vădând că școlile „românești din Brașov, — cele mai vechi „școli românești—erau lipsite de mijloace „materiale, guvernul României înscrise pentru ele, în bugetul țării, o subvențiune.

„Ungurii protestară, dar li se răspunse ce n'a'u ei dreptul d'a opri pe românii să a-ajute alți români».

Nu e adevărat, că au protestat atunci; dar așa era ordin să se vorbească acum 4 ani în foaia autorizată a partidului care e astăzi la guvern.

„Ungurii cerură atunci ca ajutoarele să „se dea prin mijlocirea guvernului unguresc; „dar li se răspunse că și ei, prin mijlocirea „guvernului românesc, să dea ajutoarele ce „se trimeteau ciangailor“.

Ce măreț vorbea *Voința Națională*, când era d. Sturdza în opoziție!

«Strănsi ast-fel, Ungurii tăcură și biserica «Sf. Nicolae din Brașov își primi ajutoarele «pentru școli din bugetul Statului român, «fără control unguresc.

„Era ministru atunci C. A. Roseti, un ministru care a fost onoarea și podoaba neamului său“.

Nu e exact; ministru era Gusti, și vă voiți spune îndată, care alt ministru al dv. a fost o curioasă podoabă a neamului său!

„Astăzi e ministru d. Tache Ionescu, care „și-a renegat până și pe tată-seu, și miniștrii ungurești cer și primesc socoteală despre cum se aplică bugetul Statului român, socoteală cum nu cere nici Curtea de „compturi“.

Dar d. Tache Ionescu a plătit anuitatea: Nu știm, ce se cere astăzi de nu se mai plătește.

«Deosebirea între atunci și acum este perpetuă deosebire între liberalism și conservatorism».

Așa este deosebirea? Mai iscăliți astăzi articolul, d-lor?

«Mai mult: în 1870 vin conservatorii la guvern»....

«Ei sub presiunea de la Pesta, care asu-pră-le are injuriere hotăritoare, șterg din bugetul Statului subvențiunea ce se da școalelor române din Brașov.

„Patru ani stău conservatorii la putere „și bugetul lor nu dă dovadă că se gândesc „să susțină cultura română la Români de „peste munți.

„Revin liberalii la putere în 1875 și subvențiunea de astăzi dată chiar mai mărită, „se înscrie din nou.“

«Ministru sub conservatori, ministrul care «a șters din buget, subvențiunea, a fost «d. T. Maiorescu, actualul rector al Universității din București».

Ei, care am subscris, acea propunere din inițiativă parlamentară pentru adaosul de 15,000, eu care am susținut această lege specială în Senat și am documentat-o și am pus toată chestia pe adevăratul ei tărâm legal eu, fiul lui Ioan Maiorescu, eu să fi șters subvenția școalelor române din Brașov și să o reînființeze alții! Dar cu ce fel de neadevăruri, cu ce fel de falsuri hrăneți d-ștră mintea cetitorilor d-ștră la 1894?!

Știți, cine este cel dintâi, care a încercat să suprimă acea subvenție legală? A încercat să o suprimă Alexandru Orăscu la căderea noastră din minister; a fost el 3 săptămâni ministru al Cultelor, îndată la Aprilie 1876, tocmai după ce trecusem în buget, cum ați văzut-o; acea mențiune expresă despre a doua lege specială. Atunci Orăscu, ministru de la 4 - 26 Aprilie 1876, în acest scurt interval de 3 săptămâni, propune anularea legii mele, și suspendarea subvențiunii legii vechi de 23,500 lei. Este raportul său către consiliul de ministru No. 3334 de la 22 Aprilie 1876, din dosarul ministerului Cultelor, divizia școalelor No. 220 de la 1876. Din norocire cade Orăscu și vine un ministru mai inteligent la Culte, Chițu, care sfășie acea propunere, și ast-fel se continuă darea subvenției; și în tot decursul de 12 ani al ministerului Brătianu și sub toți miniștrii conservatori după 1888 până la venirea la guvern a d-lui Dimitrie Sturdza.

D-lor, firește că se revoltă cine-va când vede așa întoarcere a adevărului în foile publice! Dar revolta nu este un simțiment de prudență publică, și nu se cuvine, nu 'mă acord dreptul să'i dau aici toată expresia. Nici nu este bine ca să acuzăm vre-un partid sau altul în această chestiune: toți oamenii cu minte din toate partidele nu au putut de cât să lucreze în acelaș sens!—Și, precum vedeți, că Gusti a făcut la 1868 o lege pentru sporirea alocațiunii bugetare noi conservatorii am făcut alta la 1875, și toți miniștrii, afară de câți-va rătăciți, de câte-va deplorable excepțiuni, au continuat

cu îndeplinirea acestei obligații legale până mai acum cât-va timp.

Trebue să mai adaug o explicație pentru întreaga lamurire a chestiei. Tocmai acum mi s'a adus din arhiva Senatului, pentru că nu le am în biblioteca mea, bugetele din anii 1886-87 și 1887-88, în care era ministru al cultelor, sub d. Brătianu, actualul ministru-președinte, d. Dimitrie Sturdza. Pe când în ultimul buget al nostru al conservatorilor de la 1876, stău subvențiunii relevate ca 2 legi speciale, găsesc în bugetele d-lui Sturdza alocațiunea bugetară pentru gimnaziul și biserica Sf. Nicolae din Brașov, *inveșuită*, nu suprimată, dar învelită sub următorul titlu său articol colectiv: *Școli și bisericile române din străinătate* (toate cite ar fi lei 144.500. (Budgetul cultelor pe anul 1886-87 pag. 120, pe 1887-1888, pagina 136).

Ce este aceasta d-lor?

Poate a fost o simplă acomodare bugetară, căci este evident că nu o lege se poate schimba prin modul inscripțiunii în sensul bugetar!

De exemplu, la profesorii universitari sunt câți-va profesori într'o situație excepțională la noi: cu legi speciale au fost aduși d-nii Babes și Asaky și prin legi speciale li s'au prevădut o anume sumă anuală! Insa în bugetul nostru nu se relevă anume legile speciale pentru Asaky și Babes și se trece numai cifra întreagă la Universități. Dar din acest fapt, că sunt cuprinși în aceste sume totale în buget, nu rezultă că este abrogată legea lor specială. Este numai o simplificare la votarea bugetelor, ca să nu fie prea multe articole de votat.

Vă să zică, din faptul că e alocație bugetară, iertați-mi expresia familiară, este trecută „cu toptanul“, nu este desființată vre-o lege specială, și din cifra de 144.500 de și s'au înglobat aici toate bisericile și școlile din străinătate, prin urmare și biserica Sf. Nicolae și școala din Brașov, nu se poate deduce, că este o slăbire sau o anulare a legilor speciale, căci legile nu se pot desființa de cât tot prin legi și nu prin buget.

Așa fiind istoria acestei chestii, așa fiind tot firul acestei alocațiuni bugetare, vă rog să încercăm acum a ne explica cuvintele din urmă, zise în acea ședință a noastră de la 15 Maiu a. c. de d. ministru-președinte acele cuvinte cari m'a'u făcut atunci să cer cuvântul și m'a'u îndemnat acum să-i adresez interpelarea de față.

Iată ce spunea d. Ministru-președinte:

„În 4 Martie, onor. d. Lascar zicea: Nu „am mers însă așa de departe în cât să „refuzăm școalelor din Brașov sumele cari „sunt înscrise în bugetul Statului nostru „fiindcă acele sume represintă veniturile „bunurilor cari au aparținut Bisericii din „Brașov, pe care le-a luat Statul Român.

„Iar d. Tache Ionescu îl intrerupe ast-fel: „D-nul Sturdza a oprit din nou a se mai libera această sumă.

„Așa dar d-l Lascar, în 4 Martie a afirmat, nu în ascuns, nu pe sab mână, ci „deschis, în Parlament, că d-sa în timpul

„ministerul Aurelian, a dat subvenție școalelor din Brașov și m'a acuzat pe mine că eu nu am dat-o. Și la aserțiunea d-lui Vasile Lascar s'a asociat și d. Tache Ionescu confirmând cele zise de d. Lascar. D-nul Brabețeanu m'a întrebat: dacă am dat veri o sumă școalelor din Brașov; Răspund clar că nu am dat nici o para, nici la întâiul, nici la al doilea minister.

„Mă întreabă de ce nu am dat? Răspund clar și neted: fiindcă cunoșteam rescriptul guvernului ungar din 1875 și legea ungară din 1883, care interzic, sub pedeapsă de a fi închise, ca școalele românești de dincolo să primească subvențiuni de la guverne străine și fiindcă nu era clarificat că cea ce se da la Brașov nu e o subvențiune ci o rentă pentru bunuri ce s'a ridicat din proprietatea bisericii Sf. Nicolae“.

Astăzi după ce la 1875, la discutarea legislativă a lucrului, era clarificat, după ce deja de la 1860, cum ați vădut din scrisoarea tatălui meu, era clarificat, d. Sturdza nu e clarificat.

„Acestea le-am expus și cu ocazie răspunsului la interpelarea d-lui Petre Grădișteanu. Ce am zis atunci? Atunci am spus că nu am dat nici întâiși dată, nici a doua oară. D. Brabețeanu mai avea încă un mijloc de convingere. Să citească cuvintele d-lor Vasile Lascar și Tache Ionescu, ca să se convingă că în adevăr nu am dat nimic.

„N'am crezut de cuviință ca să dau rentă datorită, ca să nu se înrăiască situația“.

Așa e în *Monitor*. Pe românește ar fi mai bine „să nu se înrădățească situația“, căci «să se înrădățească» sună urit. (Ilaritate).

Apoi bine, d-le ministru-președinte, legea cea Ungară de la 1883, necum rescriptul administrativ de la 1875, erau lucrătoare la 1884. De ce ați dat la 1884, 85, 86, 87, 88, fiind d-stră Ministru? Cum de am dat eu la 1888 și 1889, au dat urmașii mei de la 1889 la 1895, a dat chiar d-l Mărzescu sub Ministerul Aurelian?

S'a înrăit „situațiunea sa?“ înrăutățește situațiunea? Dar a cui situațiune se înrăutățește? situațiunea Bisericii de dincolo? D-le Ministru-Președinte, acesta este treaba ei. Dacă Biserica de dincolo, dacă consistoriul archidieceșian de dincolo, acei cari au Biserica lor autonomă, trimet oamenii lor aci, ca în virtutea celor 2 legi, cu plenipotență în regulă, să primească acea alocațiune bugetară, se vede că ei înțeleg că aceasta nu le înrăutățește situațiunea și că pentru existența școalelor lor cea sută de mil de lei, care le-ați refuzat-o de 3 ani, era o chestiune importantă ca să poată exista, și d-vastră le-o refuzați?

Dar eu — scuzați-mă dacă v'o spun, nu aș voi să lipsesc de elementara modestie și cuviință ce vă datoresc — eu nu admit, nu cred că este bine să se admită, ca un ministru de aicea să se amestece și să spună celor de dincolo, cum trebuie să fie situațiunea lor, bună sau rea, față de guvernul unguresc. Nu este treaba d-vastră de a spune bisericii din Brașov: tu trebuie să fi așa sau altminterea, când vine să ceară cea-ce

crede ea că este drept. Aceasta este un amestec prejudiciabil al Statului nostru în afacerile de dincolo, și dacă se continuă, poate legitima ceea ce vor să facă Ungurii; este o stare intolerabilă ce se crează.

În toate chestiile trebuie să ne ferim de amestecul nostru politic printre românii de peste Carpați

Citesc prin gazete că dincolo este acum o alegere de mitropolit. Să ferească Dumnezeu ca un partid politic de aci să aibă candidatul său dincolo.

Ce am zice noi, dacă la o alegere de mitropolit al nostru în Bucuresci și ar permite cineva să pună un candidat unguresc sau rusesc?! L'am sfâșia! Să fie un candidat de partid politic de la noi în țara Ungurească! Dar voiți să-l băgați în foc pe oamenii aceia?

Nici un amestec de politică militantă dincolo — iată singura regulă de procedare.

Când vine de dincolo, conform legii noastre de dincoace, reprezentantul școlii și bisericii din Brașov și vă cere, trebuie să plătiți ce este scris în bugetul țării, trebuie să plătiți, fără amestec la ce fac ei, fără să vă faceți d-vastră judecător, dacă se înrăutățește situațiunea lor sau ba.

Dar poate că cuvântul „se înrăutățește situațiunea“ nu se înțelege că se înrăutățește situațiunea bisericii din Brașov, ci poate se înrăutățește situațiunea personală a d-lui Dimitrie Sturdza ca Ministru-Președinte în Bucuresci.

Aceasta se poate. Dar după declarațiile violente ca drept public, inadmisibile ca teorie de stat, indispuțabil de eronate, ce le-ați făcut ca șef al partidului liberal în sala Orfeu la 1894, poate că situațiunea d-tră să fie astăzi așa de penibilă față de guvernul unguresc, în cât să nu mai îndrăzniți să faceți nici aceia ce au îndrăznit toți miniștrii români să facă înaintea d-vastră, adică să execute legea țării lor în țara lor. Aceasta se poate. Dar aceasta este atunci calamitatea guvernului acesta și a partidului care îl susține, și poate că au simțit-o toți în momentul de față.

Dar în definitiv, calamitate este vorbă vagă. Însă este aci ceva mai grav, fiindcă e mai precis.

D-vastră, partid liberal, ați făcut legea de responsabilitate ministerială, ați promulgat-o la Maiu 1879 și ați înscris acolo un art. 3 care rostește:

„Se va pedepsi cu interdicțiunea de la 3 ani până la maximum toată viața de a mai ocupa funcțiuni publice, ministrul care va fi semnat sau contrasemnat decrete, sau va fi luat dispozițiuni cari violează un text expres al unei legi existente“.

Textul expres a 2 legi existente vă prescrie: plătiți 38.500 lei Bisericii Sf. Nicolae și școalelor Române din Brașov. Conform cărui drept ați luat dispozițiunea — căci de aceea mi-am permis să adresez interpelarea d-lui Ministru-Președinte, — ca colegul d-vastră de la Culte și Instrucțiune Publică să nu plătească nici un ban, adică să nu execute acele legi?

Se poate ca o lege să aibă inconveniente

dar atunci aveți curajul și veniți să cereți modificarea legii și să vedem atunci o majoritate liberală în Cameră și Senat retrăgând acea subvenție. Sau veniți cel puțin cu un bil de indemnitate, și să vedem majoritatea liberală a Senatului și Camerei dând bil de indemnitate că 3 ani deiarindul ați refuzat școalelor Române din Brașov, renta legală.

Dar nici bil de indemnitate, nici contralege votată, din contra cu 2 legi pozitive în dreptul nostru, știute și executate de toți de la 1868 una și de la 1875 a doua, păzite de toți, până și de slabul ministru, fiindcă aveți puterea de fapt să spuneți înaintea Senatului nu dau nici un ban, deși legea mă obligă să dau. Aceasta înțelegeți d-voastră prin respectul legilor?

Aceasta e pregătirea la respectul legalității în partidul liberal, de când cu șefa d-v? Acest respect al legii să-l învețe acei tineri ce ne ascultă împrejur de la tribună ca fiind formula de progres și de cultură a partidului național-liberal?

Noi nu suntem partizanii al acuzărilor ministeriale, și am dovedit-o când cu acuzarea contra lui Brătianu. N'as dori să fie vre-o acuzare ministerială nici în contra ministrului președinte actual. Dar, d-lor, deși oamenii cuminte recunosc că greșelile politice nu se pedepsesc, ci se îndreptează, recunoșceți și d-voastră că se pun conștiințele noastre ale tuturor în cea mai grea încercare prin actualul guvern. Fațișele inexactități, fațișele răsturnări de adevăruri publice și internaționale, fațișele declarațiuni de cuvinte frumoase și alăturarea desmintirii lor prin faptele lor cele mai revoltătoare, fațișă mărțurisire a ministrului președinte: *nu execută legea română în chestiunea școalelor*, tăcerea Senatului liberal în majoritatea lui, sugrumarea discuțiunii când am cerut cuvântul la 15 Maiu, măcar în chestia regulamentului ca să mă lăsați să esplic nedumerirea cu școalele de la Brașov, să nu rămăie strecurată ideea primejdioasă, să nu se dea armă dușmanilor ca să se zică că e inoială la noi, dacă e subvențiune sau obligație recunoscută, când interpretarea legală e în adevăr că e drept câștigat: după toate acestea d-lor, acoperite de d-voastră, nu vă mirați dacă, de când e partidul liberal în noua formare la guvern, s'a introdus scepticismul și descurajarea în totă suflarea românească. Partidul care va veni, ori-cine va veni la guvern după această nefericită formațiune liberală, va avea mai întâiu de toate să redea românimeii încrederea în dreptatea, în legalitatea și în viitorul țării acesteia! (aplause).

După desvoltarea interpelării d-lui Maiorescu răspunde ministrul-președinte, d. Dimitrie Sturdza timp de o oră. Apoi conform regulamentului Senatului, se da din nou cuvântul d-lui Maiorescu pentru replică. Iată acest al doilea discurs al domnului Maiorescu.

D. Maiorescu. D-lor senatori, dați-mi voie să las la o parte, în replica mea, toate

ceștiunile personale ridicate de d. Ministru-Prezident.

Înțeleg foarte bine că d. Ministru-Prezident a fost mișcat în conștiința d-sale, că — precum ne-a spus — se examinează în fie-care zi și că vede că este clar cu sine și liniștit față cu Regele și față cu Statul. Nu mă indoesc de aceasta. Fie-care Ministru-Prezident în țara românească va fi fost cu conștiința împăcată de modul cum a lucrat, și ar fi o neiertată necuviință, dacă ar pune cine-va la îndoială patriotismul său conștiința cui-va. Tot așa d. Lascar Catargi vă poate dice, că în tot ceea ce a lucrat, a lucrat după conștiința sa, așa cum înțelegea să facă bine țării și Regelui, tot așa Ioan Brătianu, tot așa ori-care alt ministru. Pe tărâmul conștiinței împăcate personale a fie-cărui-a nu mă pot pune, căci recunosc onor. Ministru-Prezident conștiința d-sale împăcată.

Dacă ar fi numai pe împăcarea conștiinței, pe ideile personale de patriotism și onestitate, care-cum individuale, atunci n'ar mai fi nici o luptă politică, căci toți Miniștri Președinți sunt împăcați în conștiința lor.

Dar ceștiunea este, dacă lucrând după a lor conștiință, ne oferă nouă dreptul la critici justificate: numai de aceasta este vorba.

D-lor în ceea ce spune d. Ministru Președinte dacă recunoaște împreună cu mine, că acea anuitate care se dă Bisericii și școalelor din Brașov, provine din obligațiune așa cum este zis la 1875, suntem perfect de acord și această declarație este bine ca să fie reținută din aceste desbateri...

D. Prim Ministru D. Sturza. Este reținută de astă primă-vară.

D. Titu Malorescu. Mi ați făcut atâtea laude, încât mă îndreptățesc să zic, că nu sunt eu așa de mărginit în cât să disting ce este clar. Dacă ar fi fost clar nu ceream cuvântul la 15 Martie. Acum cred cuvântul când d-vs. ați zis următoarele cuvinte:

„Și fiind că nu era clarificat, că ceea-ce se dă la Brașov nu e o subvențiune, ci o rentă pentru bunuri ce s'au ridicat din proprietatea bisericii Sf. Nicolae“.

De aceia ați suprimat...

D. prim-ministru D. Sturdza. Nu.

D. T. Malorescu A! este reu reproduș în Monitor?

D. prim-ministru D. Sturdza. Înțelegeți pe dos.

D. Malorescu. Eu înțeleg românește. Când *«nu este clarificat»* ceea-ce se dă la Brașov, însemnează că este o îndoială.

Dacă ziceți însă acum, că nu este îndoială atunci suntem de acord, s'a înțeles pe dos, că ar fi îndoială; este din contra o datorie clară. Foarte bine!

Vedeți cu toată conștiința împăcată, acum începe deosebirea noastră politică. Răspunsul d-v. de astăzi, trei sferturi s'a referit la d. Tache Ionescu. D. Tache Ionescu este deputat și presupun că va releva ce s'a zis aici.

Eu nu găsesc cuviincios să se discute în Senat cu un deputat din Cameră. Eu mă mărginesc la discuțiunea din Senat și zic, este o *«obligațiune»* a Statului și așa a

fost pusă această alocațiune bugetară de la început. De ce ați suprimat plata ei? Fiind-că, răspunde d. ministru președinte, dacă o plăteam, mi-era teamă, că se vor închide școalele.

D-le ministru președinte, vă rog, dacă mai aveți timp, explicați următorul lucru: cum se face că, de și legea unghurască este de la 1883, aceea care oprește subvențiunile, s'au strecurat 5 ani de minister liberal și 7 ani de minister conservator, și tot-d'una s'a plătit această rentă ca o anuitate obligatorie și nu a fost nici o dificultate, ori amenințare din partea guvernului maghiar? Și cum se întâmplă, că îndată ce veniți d-voastră ca șeful naționaliilor liberali în capul guvernului, la 1895, ne spuneți astăzi că v'a întrebat ministru austro-maghiar: de ce dați, cum dați acea sumă?

De unde ministerul acesta?

Acesta este rezultatul acțiunii d-voastră „naționale“ și internațional? Vi se întâmplă numai d-voastră o întrebare și o stringere cu ușa, care nu s'a mai întâmplat sub toate guvernele anterioare? Și dacă ne comunicați, că vi s'a supus anume d-voastră din partea legatunii Austro-Maghiare aceasta, cum se face că sub Ministerul Aurelian să se plătească iarăși renta, și că nu s'au înrăutățit relațiile mai departe?

Și cine era Ministru de externe în Ministerul Aurelian? D-nu Stoicescu, colegul d-voastră de astăzi. Și era acolo d-nu Cantacuzino, reprezentantul d-voastră, și acest Minister plătește și nu i se întâmplă nimic, nu se năruie lumea, nu se închid școalele, și numai d-voastră vi se întâmplă piedeca? Nu vă pare curios? Dar d-lor, cei de dincolo, toate comitetele parohiale, toate consistoriile Arhiepiscopale nu știu ele ce sunt interesele lor? Și când ele vin și cer alocațiunea bugetară, voiți d-voastră să le luați sub tutelă și să le ziceți: nu vreau să vă dau, fiind că mi-e teamă pentru voi? Apoi ei nu cred că, sunt periclitați prin aceasta. Pe ei îi periclitează din contra că-l străngeți d-voastră de gât, nedându-le subvenția de astăzi.

D-voastră veniți aici și spuneți: nu le dau banii să ție școala, fiind că mi-e frică să nu le-o închidă. Dar lăsați grija asupra lor!... și nu lăsați fără banii ce sunt în drept să vi-i reclame. Și când ai o lege a statului nostru, care spune categoric să le dai subvenția și când ei vin și v'o cer, chiar de s'ar întâmpla ca să se închidă școalele cine are să creadă, că sunteți d-voastră de vină prin respectarea legilor?

Dar când se întâmplă pentru prima oară sub al d-voastră minister ca să se facă asemenea greutăți, în cât să nu găsești altă scăpare de cât suprimarea unei rente datorite după lege, această însemnează o notă rea pentru conducerea din partea d-voastră a afacerilor Statului nostru din partea d-v. cu toate conștiința împăcată a d-v.

Încă o obiecțiune la ceea ce ne-ați citit din partea baronului d'Aerenthal: ca datorie se poate plăti, ca subvențiune nu se poate plăti, după legea ungară. Nu e vorbă teoria internațională, că adică nu se dau subven-

țiuni de cultură în genere de la un Stat în alte State nu se poate susține. Vedeți chiar în bugetul d-v. curent e anume zis (asa că sunt bisericile și școlile străine puse într'un mare paragraf, 46) dar față la art. 116 al bugetului corent pe 1898-99 „Subvențiunea bisericii Sf. Gheorghe din Suceva (Bucovina) 6000 lei“, fără ca să reclame guvernul austriac. Mai dăm o subvențiune institutului lui Weigand din Lipsca, fără să reclame guvernul german. Ați auzit de asemenea că arhiepiscopul catolic de aci, în discursul francez ținut Vinerea trecută la solemnul Te-Deum pentru aniversarea de 50 de ani, a mulțumit Impăratului Francisc Iosef pentru munificența Sa față de școalele și bisericile catolice din țara noastră, și noi n'avem nimica de obiectat în privința aceasta.

Dar guvernul ungar a crezut că trebuie să oprească subvențiunile de cultură de la alte State, de și sunt admise în alte State. Da Franța școalei de arheologie de la Atena, dăm noi institutului Weigand. Nimeni până acum nu s'a formalizat. Statul ungar însă oprește; e în dreptul lui să o oprească, dacă vrea. Însă nu putea fi în drept să ne oprească de a plăti o datorie.

Și dacă e așa, apoi, d-le ministru de externe, trei ani durează ministerul d-v. și în trei ani n'ați ajuns să lămuriiți ceștiunea aceasta? Și începând să o lămuriiți, ați început prin a refuza plata? Și produceți impresia, înainte d-a deslega chestia, că e deja defavorabilă și riscată și periculoasă? Toți miniștri anteriori au plătit și contele Kalhoky pe care îl citați, când a aflat, ce se plătește și cum se plătește, nu a avut nici o obiecțiune de făcut în delegațiune, precum o spune pe față. Cum veniți dar numai d-v. și sunteți așa de intimidat în cât suprimați renta?

Bine-voiți a explica aceasta, căci atunci ne-am lămurii îndată pentru ce conștiința d-v împăcată nu ne e suficientă pentru împăcarea noastră.

Să încerc eu a da Senatului cheia explicației pentru atitudinea d-voastră.

În urma esceselor d-v. de la Orfeu prin cuvântarea din 1894 v'ați făcut pozițiunea așa de grea, în cât acum ca un contrecoup ca o reverberare grozavă a acelor excese, nu mai aveți autoritatea ca să susțineți drepturile Statului român cum trebuie să fie susținute (aplause). Pentru aceasta am făcut interpekarea și aceasta e bine să se știe în țară.

Un ministru român are dreptul și datoria d'ași plăti obligațiunile sale de stat, nici un stat străin nu poate deslega guvernul român de o obligație privată, de a plăti o rentă și ori-ce șovăire este un fals politic și contra statului român și contra naționalității și contra statului ungar! Greșala d-v. politică este, că ați șovăit 3 ani de zile fără să plătiți și că trei ani de zile stați intimidat la o disensiune pentru un drept clar ca lumina zilei, care era de onoarea și demnitatea noastră națională ca să nu fie încurcată așa cum ați făcut! (aplause).

INFORMAȚIUNI

Alegerea consiliului comunei Constanța făptuită la 1 Noembrie, a eșit în favoarea listei pusă de d-l Eustațiu C. Schina, cu d-nii Căpitan Ion Niculescu, Nicu Cialcu și Vasile Mureli, la secțiunea I-ia, care a obținut 271 voturi, contra listei pusă de d-nul avocat Al. Malcoți Petrescu, în cap cu d-l Nicolae Simizean, Octavian Seitan și Tanasă G. Dabo, care a obținut numai 12 voturi. (Observăm că d-l Șeitan a fost pus pe listă fără scirea sa, nefiind măcar în oraș, iar d-l Dabo și-a revocat candidatura, chiar în dimineața alegerii când a văzut buletinul cu numele său de pe la Primărie).

La secțiunea a II-a a naționalităților și confesiunilor diferite, otomană, bulgară, armeană și evree, au fost 4 liste: d-l M. Coiciu, fostul primar cu fostul său consilier d-l Abdula Hagi Sait, d-l Teodor Sava Niciof cu d. Abdurahman Abdulalim, d-l T. S. Nicioff cu d. Emir Sali Hagi Halit și d-l Leon Butter cu d-l Nazaret Torosian; obținând prima listă 27 voturi, secunda 41 voturi, terția 3 voturi și a patra listă 26 voturi, după care s'a proclamat balotajul, rezolvit la 8 Noembrie, în favoarea d-lor Teodor S. Niciof și Abdurahman, cu unanimitatea voturilor în număr de 98.

D-l M. Coiciu, fost primar atâta vreme și-a pus candidatura la secția naționalităților, unde totuși n'a căpătat, din 112 alegători de cât 27 voturi, ale grupului Hagi Ismail din care colegiul d-lui Coiciu, fostul consilier Abdula H. Zaid face parte.

D-l Coiciu n'a îndrăznit ași pune candidatura la secția româno-greacă, el, fost primar al românilor atâta vreme! Va înțelege măcar acum d-l Coiciu cui a datorit primariatul din 1892? — Numărul total al alegătorilor a fost de 545.

* * *

În alt număr vom reproduce apelurile d-lor Coiciu și Malcoiciu, adresat alegătorilor în ziua și prețuia de alegeri, ca titluri de curiozitate.

* * *

Consiliul comunei Constanța s'a constituit abia la 25 curent. Primar numit este d-l Eustațiu C. Schina, iar ajutor d-l Potecă, actualul subprefect al plășei Medgidia. Ofițeratul stărei civile se va încredința mai târziu, — poate după isprăvirea definitivă a *tratativelor*, — unui domn consilier dintre cei aleși sau

unuia dintre cei numiți de prefect pe lângă d-l Potecă, d-nii George Benderli sau Agop Tamasian, sau în fine unul favorit al Primarului, pe din afară din toate combinațiunile.

* * *

Acum că consiliul comunal e constituit omogen, după cum noi șciam cu o săptămână înainte alegerii, ne permitem a întreba respectuos pe d-l primar: când va pune la ordinea zilei propunerea înregistrată la comună în ziua de 18 Septembrie, prin care noul consilier comunal, d-l George Benderli în calitate de girant al Vice-consulatului german local, se oferă, în numele unui grup de bancheri, să împrumute comunei Constanța toți banii de cât va avea trebuință pentru toate lucrările de edilitate și înfrumusețare (vr'o 10 milioane lei) cu dobândă de 5 la sută, dar cu condiția de a se acorda acelui grup și execuția lucrărilor?

D-nul Primar deși a pus pe această ofertă apostilul „la Consiliu” a ținut petiția în sertare până acum.

Credem că i-a venit rândul să fie dezbătută; de aci stăruința noastră.

* * *

În zilele din urmă s'au făcut câte-va numiri noi și transferări în personalul poliției din oraș și județ, pe care le vom da în numărul viitor, când sperăm să putem da și numirile de primar în comunele rurale principale.

Primarii ai comunelor urbane s'au numit: la Hârșova d-l Luca Oancea, la Cernavoda d-nul Gh. Calu, la Mangalia d-l Hristodor Bădulescu, la Ostrov d-l Gh. Dimitrescu. La Medjidie alegerea la care a biruit lista cu d-nul Chemal Effendi în frunte, a fost contestată, aflându-se încă nereșolvată.

* * *

Circulă multe zvonuri în oraș asupra cauzei sinuciderii din noaptea de după alegerea comunală de la Medjidie, a vaccinatorului plășei. Una din versiuni, adusă de o persoană destul de marcantă din acel oraș și spusă în cofetăria modernă dimineața, după sinucidere, dice că ar fi fost la mijloc o amenințare de destituire pentru amestec în alegeri. Ar fi bine să se cunoască adevărata cauză ce a împins pe nenorocitul vaccinator săși pune capăt zilelor, la o vîrstă atât de fragedă.

* * *

La alegerile comunale din țară a biruit mai peste tot guvernamentalii. Alegerea din București a fost contestată

și casată pe motiv de violarea secretului votului.

Noua alegere va avea loc la 20 Decembrie.

* * *

Camerile s'au deschis la 15 curent. În mesajul Regal nu e nici o vorbă despre Dobrogea; prin urmare ne putem dispensa de a-l reproduce; cu atât mai vîrtos că ne lipsește și spațiul.

* * *

E vorba în București despre o importantă remaniere ministerială, în sensul unei concentrații a tuturor liberalilor. *Tratativete* urmează de 2 săptămîni.

* * *

Lucrările portului se urmează mereu. Ele consistă mai cu seamă din umpluturi de pământ și așternerea de bolovani, în mare pe care urmează a se construi digurile, serviciul de drogaj e foarte rău aranjat, din care cauză mare parte din port e potmolit, astfel că mai numai vapoarele serviciului maritim român mai pot acostă la chei celelalte vapoare străine urmînd să stea în rață, din care cauză navlul pentru Constanța a devenit foarte scump. Dacă se continuă astfel până la termen: rîa portului de că're d. antreprenor, fără a se construi o digă, fie și provisorie, unde să poată trage vapoarele străine, comerțul prin portul nostru va fi cu desăvîrșire întrerupt.

Țara va pierde milioane în schimbul înlesnirii ce se face antreprenorului de a nu face de cât furnituri de piatră și umpluturi de pământ, după cari se încasează regulat valoarea situațiilor, pe cari inginerii portului sunt siliți să le accepte sacrificînd întregul comerț al portului Constanța grămădirei unor materiale fără nici-o legătură și competență tehnică.

Vom reveni.

* * *

Se vorbece prin oraș că în curînd d-l Schina va trece ca prefect într'un județ de peste Dunăre, când situațiunea se va schimba la Primărie. Aceasta nouătate, abia acum pusă în circulațiune, e de mult un secret public pentru cei ce se ocupă de afacerile politice locale.

Cunoaștem chiar persoana care va lua locul actualului primar. Este una din acele care se ține vecinic după „perdelele” prefectilor, ca să ne servim de o nimerită vorbă, din apelul către alegători, al d-lui Malcoți-Petrescu, până când aceștia se lehamitisesc și pleacă de unde au venit, desgustați de serviciile „prietinilor”.